

CÂHİZ

İlmi ve Edebiyattaki Yeri

Arapların bu çok ünlü yazarı, edebiyattaki bu etkisi bakımından doğunun Volter'i, el-Câhiz'i okuyucuya anlatmaya kalemin gücü yetmez. Şu kadarını söylemek bize yeter, el-Câhiz benzerlerinden bilgisinin çokluğu, delilinin gücü, araştırmada en ince noktaya kadar kazanmıştır. Kalam biliminde derinleşmiş ve bu bilimi Yunan felsefesiyle karıştırmıştır. Tevhid konusundaki görüşüyle kelamcılardan ayrılmış ve birçok kişi de ona uymuştur. Bunlara Câhizciler adı verilmiştir. Diğer bilimlerle de uğraşmış, bu konuda güçlü araştırmalar yapmıştır. el-Câhiz ciddiyetle şakayı bir araya getiren ilk Arap bilgindir. Araştırmalarında derinleşmiş ve birçok kitap yazmıştır. Hayvanlar, bitkiler, ahlak ve toplumsal konularda eserler yazmıştır.

Eserleri

Câhiz'in eserleri iki yüzü aşar. İbnu'l-'Amid onun eserleri için “ Önce akıllı olmayı, sonra da edebi öğretir” demektedir. Kitâb el-Beyân ve't-Tebyîn fi'l-Âdab ve'l-İnşâ', Kitâb el-Hayevân, Kitâb el-Mahâsin, el-Ezdâd, Kitâb el-Buhelâ', Fadâ'il el-Etrâk eserleri arasındadır.

Yetiştirilmesi ve Hayatı

Ebu Osman Amr b. Bahr el-Câhiz Basra'da doğdu ve orada yetişti. Basra o zaman ilimin beşiği ve edebiyatla ilgili kişileri toplandığı yerd. Câhiz, okumayı ciddi olarak ele almış, bilim öğrenmeye önem vermiş, el-Asmai gibi dil bilginlerinden, Ebu 'Ubeyde gibi ravilerden dersler almıştır. Mu'tezileden biri olan Ali b. İshak en-Nazzamî'den kalam ilmini öğrenmiş ve onun yolunu tutmuştur. Kendi yazılarıyla da mutezileye destek olmuştur. Arap yazarlardan ve İranlı çevirmenlerden bir kısmıyla dostluk etmiş, onlardan alıntılar yapmış ve yararlanmıştı.

Okumaya son derece düşküdü. Bir kitabı tümüyle okumadan elinden bırakmazdı ve okuduğu kitabı öğrenirdi. Kitapçı dükkanları kiralar, bilim meselelerini anlayıncaya kadar okumak ve inceleme yapmak için orada kalırdı. Böylece bilimlerin özünü öğrenmiştir. Câhiz edebiyat alanında eşi görülmemiş bir kişi olmuştur.

Ömrünün büyük bir kısmını doğduğu yerde (Basra'da) kitap yazmakla geçirmiştir. Kendisine saygı gösterilen ve istediğini elde eden bir kişiydi. Yazmış olduğu kitap ve risalelerden dolayısıyla valiler ve memleketin ileri gelenleri yanında saygıdeğer bir yeri vardı. el-Ma'mun, el-Mu'tasım, el-Vâsık ve el-Mutevekkil zamanında Bağdat'a gitmiş ve sonra üç dönem vezirliği boyunca özellikle Muhammed b. Aldulmelik ez-Zeyyât ile dost olmuştur (özellikle kendini ona hasretmiştir). Vezirin uğradığı felaketten sonra Basra'da yerleşmiştir. Yaşamının sonunda kısmi felç olmuştur, hastalığı uzun zaman sürmüş, 100 yaşına yaklaşırken hastalığı artmış ve hicri 255 yılında ölmüştür.

Nitelikleri ve Ahlakı

Ebû Osman yaratılıştan çirkin, asık yüzlü ve patlak gözlü biriydi. Bundan dolayı lakabı el-Câhiz'dir. Öyle ki halife el-Mutevekkil'in onun bilimindeki yerini ve anlayış yeteneğini duyduğu ve oğlunu eğitmesi için Samarra'ya çağırttığı söylenir. Onu gördüğü zaman halife de dış görünüşünü çirkin bulur ve on bin dirhem vererek onu çevirir. el-Câhiz geçerli olan adet ve terbiye kavramlarını alaya alırdı. O, ince ruhlu, zeki, bir toplulukta şakacı ve üzüntüyü paylaşan bir dosttu.